

УДК 657.1

Олег Шевчук

РОЗВИТОК ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ВІДОБРАЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено теоретичні питання формування облікових показників фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання. Через невідповідність між фінансовою та інвестиційною діяльністю й отриманими від них доходами, запропоновано внести певні зміни до інструкції про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Ключові слова: фінансова діяльність, аграрні підприємства, облік, рахунки, модель.

Удосконалення обліку фінансово-господарської діяльності зумовлено потребами ефективного управління. На думку В. В. Коваленка, для прийняття ефективних управлінських рішень користувачів облікової інформації цікавлять показники результативності фінансово-господарської діяльності підприємства, які характеризують потенційну та фактичну його можливість розраховуватись за поточними зобов'язаннями, фінансову стійкість та результативність роботи з позиції раціонального використання окремих видів фінансових ресурсів.

Розглядаючи питання формування фінансових показників діяльності підприємств Тернопільської області зокрема, слід зазначити, що в нормативних документах є певна невідповідність у визначенні класифікаційних ознак видів діяльності, як вказує Я. В. Лебедзевич, згідно з П(С)БО 3 (нині НП(С)БО 2) і Планом рахунків формування показників здійснюється за такими видами діяльності: звичайна, основна, операційна, фінансова, інвестиційна, від надзвичайних подій, інша.

Рядом науковців, зокрема Я. В. Лебедзевич, М. А. Проданчук, вказано, що у П(С)БО 4 (нині НП(С)БО 2) відсутні поняття «інша діяльність» і «звичайна діяльність». При цьому визначено, що у понятті

«інша діяльність» передбачаються операції, які віднесено сукупно до інвестиційної та фінансової діяльності. Така невідповідність є й у визначенні окремих операцій [1]. Ми згодні із цими авторами, що для того, щоб уникнути недоречностей у віднесенні операцій до того чи іншого виду діяльності, необхідно чітко розмежовувати види діяльності та операції, які відносяться до зазначених видів діяльності. Це продиктовано тим, що невідповідність доходів, витрат та результатів видів діяльності, насамперед фінансової, негативно впливає на формування та використання системи показників діяльності при прийнятті управлінських рішень у сфері фінансового менеджменту.

Отже, залежно від спрямування діяльності та виду обраної діяльності і навіть операції за нею в аграрному підприємстві склад фінансових результатів у межах вказаних груп операційної, інвестиційної та фінансової діяльності може суттєво відрізнитися. Таким чином, виникає потреба уточнення складу фінансових результатів залежно від предмета діяльності підприємства, на що вказують і інші автори [2].

Так, відповідно до П(С)БО 15 «Дохід» і Плану рахунків, доходи, отримані від основної діяльності, називають «Дохід від реалізації продукції (робіт, послуг)». Як зазначалося вище, основна діяльність – це операції, що пов’язані з виробництвом та реалізацією продукції (робіт, послуг). Вони є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу. Так, дохід, отриманий від основної діяльності, доцільно називати «Дохід від основної діяльності», а рахунок 70 «Доходи від реалізації» замінити назвою «Доходи від основної діяльності», оскільки реалізація здійснюється за різними напрямками і для потреб управління виділяється в тому числі сільсько-господарська.

Оскільки існує невідповідність між фінансовою та інвестиційною діяльністю й отриманими від них доходами, ми пропонуємо внести певні зміни до Інструкції про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Рахунок 72 «Дохід від участі в капіталі» призначено для узагальнення інформації про доходи від інвестицій, які здійснено в асоціо-

вані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться за методом участі в капіталі. Тобто, рахунок призначено для обліку доходів, одержаних від фінансових інвестицій. Тому цей рахунок може бути перейменований у «Доходи від інвестиційної діяльності» з відповідними субрахунками, чинними і нині:

- дохід від інвестицій в асоційовані підприємства (721);
- дохід від спільної діяльності (722);
- дохід від інвестицій в дочірні підприємства (723).

Так, рахунок 73 «Інші фінансові доходи» перейменувати у «Доходи від фінансової діяльності» з привнесенням відповідного субрахунка, наприклад 734 «Дохід від безоплатно одержаних активів» (пов'язаного з фінансовою діяльністю), розвиваючи дослідження М. А. Продачука, Г. А. Ямборко. Таким чином, рахунок «Доходи від фінансової діяльності» матиме структуру:

- дивіденди одержані (731);
- відсотки одержані (732);
- інші доходи від фінансових операцій (733);
- дохід від безоплатно одержаних активів (734).

Для обліку інших витрат інвестиційної діяльності використовувати рахунок 74 «Інші доходи» з відповідними субрахунками:

- дохід від реалізації фінансових інвестицій (741);
- дохід від реалізації необоротних активів (742);
- дохід від реалізації майнових комплексів (743);
- дохід від неопераційної курсової різниці (пов'язаний з інвестиційною діяльністю) (744);
- інші доходи від інвестиційної діяльності (745).

Облік фінансових витрат, що ведеться на рахунку 95 «Фінансові витрати», в свою чергу, доповнити, наприклад, субрахунком 953 «Витрати на безоплатно одержані активи» (пов'язані з фінансовою діяльністю). Таким чином рахунок 95 «Фінансові витрати» матиме структуру за відповідними субрахунками:

- відсотки за кредит (951);
- інші фінансові витрати (952);
- витрати на безоплатно одержані активи (953).

Облік фінансових витрат пропонується вести на рахунках:

–96 «Втрати від інвестиційної діяльності» з субрахунками: втрати від інвестицій в асоційовані підприємства (961); втрати від спільної діяльності (962); втрати від інвестицій в дочірні підприємства (963);

–97 «Інші витрати» з субрахунками: собівартість реалізованих фінансових інвестицій (971); собівартість реалізованих необоротних активів (972); собівартість реалізованих майнових комплексів (973); втрати від неопераційних курсових різниць (пов'язані з інвестиційною діяльністю) (974); уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій (975); списання необоротних активів (976); інші витрати інвестиційної діяльності (977).

Результат від фінансової діяльності за вказаними субрахунками, як і типовими з Плану рахунків, буде узагальнюватися на рахунок 792 «Результат фінансової діяльності». Результат від здійснення інвестиційної діяльності буде відображатися на рахунок 793 «Результат інвестиційної діяльності».

На основі цих пропозицій формується єдиний підхід до складання і подання всіх форм звітності щодо використання понять «операційної», «інвестиційної», «фінансової» діяльності підприємства і «надзвичайних подій», з безпосередньою відповідністю їх рекомендаціям щодо структури рахунків обліку фінансових результатів діяльності.

Проведені дослідження з удосконалення обліку і відображення у звітності інформації про результати діяльності підтверджують необхідність запровадження єдиних класифікаційних ознак і більшої конкретизації обліку фінансових доходів, витрат та результатів, що потребує зміни у формі Звіту про фінансові результати і методичних засад формування інформації за показниками цього Звіту в системі рахунків бухгалтерського обліку. Такий підхід виправданий з економічної точки зору, оскільки співставлення показників доходів і витрат за джерелами та напрямками їх утворення дає можливість виявити найбільш прибуткові господарські операції.

На думку М. О. Євдокимової, Г. А. Ямборко, існуюча система ведення сільського господарства базується на надмірному використанні агроресурсного потенціалу, пріоритеті економічних переваг, що призвело до значного зниження продуктивності земельних ресурсів,

врожайності багатьох культур і, як наслідок – до недобору важливих видів продукції, наростання негативних екологічних явищ. У практиці господарювання кожне аграрне підприємство є складною виробничо-економічною системою, здійснює багато видів діяльності, які слід розглядати як відкриту систему [3].

Очевидно, що найбільш складним за обсягом і вирішенням організаційно-технічних завдань напрямом є виробнича діяльність підприємства. Тому виробничу діяльність аграрних підприємств Тернопільської області необхідно розглядати не тільки з погляду економічної теорії і бухгалтерського обліку, а й через призму сталого розвитку. Ряд авторів, наприклад Г. А. Ямборко, вважають за необхідне вдосконалити визначення виробничо-фінансової діяльності аграрних підприємств з посиленням саме концепції сталого розвитку як комплексу постійно здійснюваних, екологічно врівноважених заходів із забезпечення процесу виробництва продукції й економічно ефективних заходів, пов'язаних із фінансуванням підприємства та фінансовим забезпеченням операційної діяльності, спрямованих на досягнення основної мети підприємства без завдання незворотної шкоди довкіллю.

Потребує також удосконалення управлінський облік при здійсненні фінансової діяльності суб'єктом господарської діяльності. У цьому разі підприємству необхідно чітко визначитися з факторами, які впливають на її масштаби в умовах ринку, а саме: стадії життєвого циклу підприємства; політика держави та контрагентів на ринку; наявність достатньої кількості фінансових ресурсів для здійснення інвестування; готовність здійснювати значні інвестиційні витрати, що приносять прибуток лише у перспективі.

Відповідно до П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» всі вкладення підприємства реалізуються у двох формах: вкладення капіталу в дохідні види грошових інструментів; вкладення капіталу в дохідні види фондових інструментів. Використання таких форм фінансового інвестування пов'язане з широким вибором альтернативних інвестиційних рішень. Вони відрізняються за своїм значенням і впливом на розвиток підприємства. Рішення можуть мати поточний або стратегічний характер, а також визначати потребу в інвестуванні загалом. В основі процесу прийняття рішень лежить визначення їх необхідності

та доцільності. Прийняття інвестиційних рішень ускладнюється такими факторами, як: велика кількість доступних варіантів вкладення капіталу; обмеженість фінансових ресурсів для інвестування; ризик, пов'язаний з прийняттям того чи іншого рішення стосовно вкладення фінансових інвестицій.

Важливим також є питання обсягу інвестицій. Ці фактори впливають на глибину аналізу економічної сторони стратегій фінансового менеджменту щодо фінансової діяльності, що передбачають вкладення коштів та інших фінансових ресурсів. Раціоналізуючи доволі складний процес дослідження інвестиційних проектів засобами фінансової діяльності та фінансового менеджменту і формування на цій основі інвестиційних рішень, можна організувати його через етапи прийняття ряду рішень.

Перший етап цього процесу об'єднує інвестиційні рішення, за яких не виникає потреби в поглибленому і детальному аналізі. Із множини варіантів обираються ті, які відповідають прийнятним підприємством нормативам ведення видів діяльності. Завершенням цього етапу є створення сукупності прийнятних інвестиційних варіантів, реалізація яких обслуговуватиметься грошовими потоками, створеними у результаті фінансової діяльності.

На другому етапі досліджується сукупність визначених першим етапом інвестиційних варіантів з урахуванням внутрішніх можливостей аграрного підприємства та очікуваного впливу зовнішнього середовища. Цей етап потребує застосування складніших методів дослідження, об'ємної інформаційної бази, що суттєво підвищує складність проведення процесу формування інвестиційних рішень у сфері фінансового менеджменту.

У деяких випадках для визначення доцільності здійснення фінансової діяльності можуть бути застосовані такі методичні прийоми системного аналізу, як імітаційне моделювання та економіко-математичні моделі.

Імітаційне моделювання – дослідження, що використовує комп'ютерні технології, їх взаємозв'язок, явища і процеси в умовах невизначеності. В програмах створюється певна модель процесу чи явища, що вивчаються, на вхід подаються імпульси, а на виході до-

сліджуються результати. Шляхом зміни вхідних сигналів і вивчення вихідних визначають залежності, що характеризують процеси та явища, як зазначає К. М. Базь, Н. Д. Богоніколос, Лю Лі, Н. Г. Рогальська.

Економіко-математичні моделі – вибір найкращих альтернатив, виходячи із заданого критерію і ситуації, в якій приймається рішення. Крім того, використання методик розрахунків вищої математики дає змогу уникнути невизначеності, що пов'язана з фінансовою діяльністю підприємства.

Практична реалізація обраної стратегії із зазначених етапів базується на прийнятому інвестиційному рішенні та розробленні моделі управління нею. Це вимагає розгляду інвестиційного проекту в часовому аспекті, причому період, що аналізується, розподіляють на кілька проміжків – інтервалів стратегічного планування у системі фінансового менеджменту аграрного підприємства.

Якщо розглядати об'єкт інвестування в плануванні та для цілей управлінської стратегії більш детально, то одним із головних джерел інформації є фінансова звітність підприємства. Складання звітності відповідно до законодавства дає можливість отримувати таку інформацію з попередніх звітних періодів, що загалом створює якісну інформаційну базу даних та дає можливість визначити можливості ризику і варіативність проектів інвестування за наявного рівня фінансових ресурсів та стану фінансової діяльності.

Зазвичай проект вкладення коштів, що розробляється засобами фінансового менеджменту в системі фінансової діяльності, складається зі стадій: формування цілей, оцінка привабливості інвестиційного проекту; вибір схем його фінансування. Проте, як вказують більшість дослідників, такий підхід дещо обмежений і не завжди може забезпечити максимальну ефективність від вкладених коштів. Тому, як радить А. Недосекін, його варто доповнити етапом моделювання – створенням прагматичних моделей: ідейний етап (етап планування та розробки) плюс моделювання; етап реалізації плюс моделювання. Таке доповнення дасть можливість виявити способи і засоби для змін реальності так, щоб наблизити реальність до моделі. Прагматичні моделі є деяким стандартом чи зразком, під які підбудовуються як власне діяльність, так і її результат. Таким чином, створюється додатковий

стимул до підвищення якості роботи щодо вкладення коштів. Поєднання такого підходу з економіко-математичним моделюванням забезпечить найякісніший результат від фінансових інвестицій.

Комплексне використання математико-економічних методів передбачає найбільш повне розкриття сутності, закономірностей та тенденцій розвитку конкретних явищ і процесів з метою найбільш адекватного відображення їх властивостей.

Деякі автори, наприклад А. О. Музиченко, вважають, що в основі обґрунтування напрямів поліпшення інформаційно-аналітичного забезпечення управління фінансовими ресурсами покладено результати аналітичної оцінки, яка адекватно відображає сучасний стан забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств, обґрунтовує основні напрями підвищення ефективності управління фінансовим забезпеченням, зокрема за рахунок удосконаленого інформаційно-аналітичного підходу; доповнює методику визначення фінансового потенціалу підприємств обслуговувати залучені кошти; використання економіко-аналітичної моделі дає можливість оперативно визначати потребу в залученні кредитного капіталу сільськогосподарськими підприємствами та прогнозувати фінансові результати з урахуванням цього залучення [4].

Враховуючи фінансові можливості підприємств та об'єктивно оцінюючи характер впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, є можливість сформулювати таку фінансову стратегію, яка забезпечує найповніше використання фінансово-економічних можливостей підприємств, узгодивши їх з умовами, що склалися на ринках товарів і фінансових послуг. Така фінансова стратегія передбачає визначення довгострокових цілей фінансової діяльності та вибір найефективніших способів їх досягнення, оптимізацію структури джерел формування фінансових ресурсів, акумуляцію фінансових ресурсів (створення необхідної кількості запасів; розміщення фінансових можливостей у високоліквідні активи), поліпшення якості сільськогосподарської продукції (реалізація національної політики шляхом застосування норм і правил світового ринку, впровадження міжнародного досвіду у сфері виробництва продукції та послуг), удосконалення системи норм і нормативів (оптимізація обсягу, складу і структури джерел фінансових ресурсів за окремими складовими), поліпшення управління інноваційним оновленням аграр-

ного виробництва (пошук джерел фінансування інноваційних проєктів, контроль за їх впровадженням і реалізація на рівні підприємства за критеріями самоокупності, соціальної доцільності та екологічної безпеки).

Більшість сільськогосподарських підприємств Тернопільської області відчують гостру потребу у фінансових ресурсах. У ринковій економіці існує кілька поширених шляхів їх залучення, найчастіше за рахунок випуску акцій та кредитів. Через нерозвиненість фондового ринку в Україні найдоступнішим шляхом залучення капіталу є кредитні ресурси. Особливість кредиту – платність та обмеженість терміну користування, який впливає на розмір платежу за тіло кредиту. Отже, визначаючи ефективність залучення кредитних ресурсів, необхідно врахувати такі вимоги: ціну та ефективність використання кредиту; цільове призначення та його величину; термін залучення і суму платежу за тіло кредиту. Дослідження показало, що недостатньо уваги с/г підприємства Тернопільської області приділяють таким чинникам, як цільове призначення та ефективність використання кредитних ресурсів.

Найпоширенішою методикою управління ефективністю залученого капіталу є ефект фінансового важеля. Однак при її використанні виявлено ряд недоліків: не враховується величина залученого капіталу, цільове призначення, термін кредитування та ефективність використання залученого капіталу. Тому нами запропоновано методику, яка деякою мірою усуває ці недоліки. Формалізовано її можна описати моделлю, яка має вигляд формули:

$$A = (D * Kf + CF) - (I * D + D/Y),$$

де A – фінансова спроможність обслуговувати позичкові кошти (грн.); D – сума кредитних коштів, (грн.); Kf – коефіцієнт рентабельності використання залученого капіталу; CF – чистий грошовий потік підприємства перед залученням кредитів (грн.); I – річна відсоткова ставка за користування кредитом (%); Y – кількість років користування кредитом.

Отже, підсумовуючи зауважимо, що запропонована модель зорієнтована переважно на оцінку ефективності цільового кредиту з урахуванням періоду використання. Встановлено, що сільськогосподарські підприємства Тернопільської області, як правило, залучають декілька кредитів для різного цільового спрямування і на різні періоди.

Література

1. Коваль Н. І. Особливості фінансової діяльності малого бізнесу в сільському господарстві / Н. І. Коваль, О. Д. Радченко // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Вінницького нац. аграрного ун-ту. – Вінниця : РВВ ВНАУ, 2010. – С. 44–45.

2. Кузь В. І. Облік формування та розподілу прибутку в контексті суспільного договору [Електронний ресурс] / В. І. Кузь. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/.2./NV-2010-V3_48.pdf.

3. Костирко Л. А. Інформаційне забезпечення управління фінансово-господарською діяльністю промислових підприємств [Електронний ресурс] / Л. А. Костирко, Л. О. Сурженко. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/.

4. Охрамович О. Р. Методичні аспекти обліку фінансових витрат [Електронний ресурс] / О. Р. Охрамович. – Режим доступу : nuwm.rv.ua/methods/asp/vd/v41ek30.doc.

Oleg Shevchuk

DEVELOPMENT OF ACCOUNTING - ANALYTICAL REFLECTION OF THE FINANCIAL ACTIVITIES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

In the article investigated the theoretical question of forming accounting indicators of financial and economic activity of the entity. A mismatch between the financial and investment activities and income derived from them, proposed to make certain amendments to the regulations on the application of the plan of accounts of assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations.

Keywords: *financial activities, agricultural enterprises, accounting, accounts, model.*